

@Pressfoto- Freepik.com

Preventie van leesproblemen

Kenmerken van goed leesonderwijs en een goede voorbereiding bij kleuters

Eva Staels en Wim Van den Broeck

Lezen is een van de belangrijkste vaardigheden die kinderen aanleren in de lagere school. Bij de meeste kinderen verloopt dit leesontwikkelingsproces probleemloos. Zo'n 5 tot 10 % van de leerlingen krijgt te maken met ernstige leesproblemen, ook wel dyslexie genoemd.

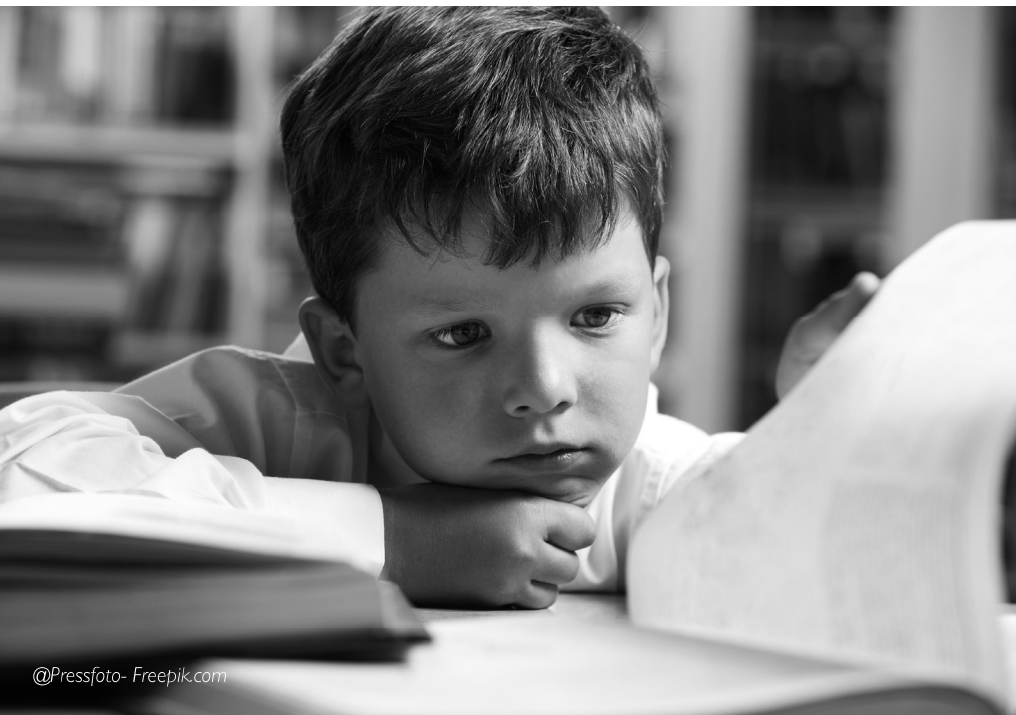
Aangezien de leesvaardigheid van kinderen voor bijna 1/3 bepaald wordt door verschillen in omgevingsfactoren ((1), zie het artikel 'Wat is dyslexie?' in dit nummer), moeten we ons de vraag stellen welke factoren uit de omgeving van een kind een belangrijke rol spelen in de leesontwikkeling en hoe we deze

factoren kunnen optimaliseren. Het stimuleren van thuis lezen en interesse opwekken voor boeken zijn bijvoorbeeld belangrijke factoren, maar ook de kwaliteit van het aangeboden leesonderwijs heeft een grote invloed op de leesvaardigheid van een individu of groep (bv. een klas).

Met de optimalisering van de leesdidactic in het onderwijs kunnen we ernstige leesproblemen dan ook preventief en op grote schaal aanpakken. In dit artikel gaan we dieper in op de belangrijkste kenmerken van goed leesonderwijs. We vertrekken daarvoor van een overzicht van factoren die bijdragen aan de leesontwikkeling van een kind.

De kwaliteit van leesonderwijs heeft een grote invloed op de leesvaardigheid van een leerling.

@Pressfoto- Freepik.com

In 't kort

- Met een goede leesdidactiek op school kunnen we ernstige leesproblemen preventief aanpakken.
- Om leesproblemen preventief aan te pakken, kunnen we leerlingen tijdens hun leesontwikkeling op school trainen op bepaalde vaardigheden. Dit kan via:
 1. het expliciet en systematisch aanleren van letter-klankkoppelingen;
 2. intensieve training van fonologische vaardigheden;
 3. aandacht voor de opslag in het geheugen van de orthografische representatie van woorden;
 4. oefenen met het lezen van zinnen;
 5. de combinatie van lees- en spellingoefeningen.In een goede leesmethode komen al deze elementen aan bod.
- Op kleuterniveau en dus voor de start van het leesonderwijs, kunnen we risicokleuters selecteren om preventief bepaalde vaardigheden te trainen (namelijk letter-klankkoppelingen en fonologische vaardigheden). Om risicokleuters te selecteren, houden we rekening met:
 1. het aantal letters dat een kleuter kent;
 2. hoe snel een kleuter een lijst met kleuren of plaatjes kan benoemen;
 3. hoe goed een kleuter klanken (fonemen) in een woord kan herkennen en manipuleren;
 4. de aanwezigheid van een dyslectische ouder

Met een goede leesdidactiek in het onderwijs kunnen we ernstige leesproblemen preventief en op grote schaal aanpakken.

Hoe verloopt de leesontwikkeling?

Om te begrijpen welke factoren noodzakelijk zijn voor een goede leesmethode is het belangrijk om inzicht te krijgen in het verloop van het leesontwikkelingsproces.

Lezen is letter-klankkoppelingen maken

Wanneer we kinderen leren lezen is het de bedoeling dat ze inzicht krijgen in de relaties tussen de letters (grafemen) van een taal en hun overeenkomstige verklanking (fonemen). Dit noemt men het alfabetisch principe (2). Uit onderzoek blijkt dat leesmethoden die dit alfabetisch principe expliciet en systematisch aanleren, betere lezers afleveren dan methoden die meteen hele woorden of zinnen aanleren. Dit soort 'whole language'-methoden waren eind vorige eeuw nog sterk aanwezig in de Angelsaksische landen, maar ook daar maken ze ondertussen plaats voor alfabetische leesmethoden.

Leesmethoden die gebaseerd zijn op het aanleren van het alfabetisch principe starten met het expliciet aanleren van letter-klank (grafeem-foneem)-koppelingen. Wanneer kinderen daarna voor het eerst een geschreven woord tegenkomen, gaan ze het woord fonologisch decoderen. Dat wil zeggen, ze gaan elke geschreven letter omzetten in zijn overeenkomstige klank. Deze klanken worden dan samengevoegd tot het gesproken woord. Op die manier wordt de betekenis (semantiek) en de fonologische representatie (verklanking) van het woord, die ze al kennen uit de gesproken taal, uitgebreid met de orthografische representatie (spelling) van het woord. Wanneer een beginnende lezer dit nieuwe woord een aantal keer decoderend gelezen heeft, zal hij de orthografische representatie van het woord opslagen in het langetermijngeheugen en koppelen aan de fonologische representatie ervan, en hij zal ook de betekenis oproepen.

Lezen is orthografisch leren

Wanneer de lezer een woord na enkele keren opnieuw tegenkomt, zal het zien

van het geschreven woord al voldoende zijn om de gesproken vorm op te roepen. De lezer zal het woord dus niet meer letter voor letter moeten decoderen. Het opslaan van orthografische informatie (informatie over de spelling van een woord) is dan ook noodzakelijk voor een snelle en efficiënte woordherkenning die nodig is om vlot te kunnen lezen. Dit proces wordt in de wetenschappelijke literatuur orthografisch leren genoemd.

Het orthografisch leren beperkt zich niet enkel tot de opslag van volledige woorden. Ook op subwoordniveau (bv. veel voorkomende lettergrepen of lettercombinaties) wordt orthografische kennis opgeslagen. Hoe meer orthografische kennis (op woord- en subwoordniveau) een lezer opgeslagen heeft, hoe vlotter de woordherkenning zal verlopen en hoe vlotter hij zal lezen.

Er zijn dus drie manieren waarop we een geschreven woord kunnen lezen, in volgorde van efficiëntie:

- 1) door het woord letter voor letter fonologisch te decoderen;
- 2) door gebruik te maken van allerlei subwoordkennis en overlap met delen van bekende woorden, bijvoorbeeld bij het lezen van een nieuw woord;
- 3) door directe woordherkenning op basis van woordspecifieke orthografische kennis.

Lezen gebeurt via ingebouwde leraar

Volgens de 'self-teaching hypothese' (3) kan een beginnende lezer, eens hij de letter-klank koppelingen voldoende beheerst, zelfstandig orthografische kennis opslaan. Wanneer een kind zelfstandig een tekst leest, biedt elke succesvolle identificatie van een nieuw woord de kans om woordspecifieke spellingsinformatie te verwerven zodat hij nadien op een efficiënte manier het woord kan lezen via snelle visuele woordherkenning.

Relatief weinig (succesvolle) aanbiedingen zijn voldoende om die orthografische representaties te verwerven. Zowel bij

competente lezers als bij beginnende en zwakke lezers is dit het geval, hoewel zwakke lezers meer aanbiedingen nodig hebben. Op deze manier werkt fonologisch decoderen als een 'self-teaching'-mechanisme of een ingebouwde leraar: het laat een kind toe om de woordspecifieke orthografische representaties, die noodzakelijk zijn voor competent lezen en spellen, zelfstandig te verwerven.

Theorieën over leesontwikkeling

Verschillende onderzoekers hebben leesontwikkelingstheorieën voorgesteld (2).

Leren lezen verloopt in fasen

De klassieke leesontwikkelingstheorieën zijn fasetheorieën. Volgens deze theorieën verloopt het leren lezen in verschillende fasen. De manier waarop een woord gelezen wordt, zou afhangen van de fase waarin de lezer zich bevindt. Een beginnende lezer zou zich volgens dit soort leesmodellen in de fonologische decodeerfase bevinden. Elk geschreven woord dat deze beginnende lezer tegenkomt zal dan ook decoderend verklankt worden. Pas in de laatste fase van de leesontwikkeling zou een lezer voldoende orthografische kennis in zijn geheugen opgeslagen hebben om woorden vlot te lezen d.m.v. snelle woordherkenning.

Het belangrijkste probleem van deze klassieke theorieën is dat er geen rekening wordt gehouden met het feit dat elke lezer, beginnend of gevorderd, steeds nieuwe woorden tegenkomt waarvan nog geen orthografische kennis opgeslagen werd. Dit soort leesmodellen bieden een goede verklaring voor het feit dat we woorden die we al kennen snel kunnen herkennen. Ze kunnen daarentegen moeilijk verklaren hoe we ook als vaardige lezers nog steeds nieuwe woorden tegenkomen en dus nog steeds nieuwe orthografische kennis blijven opbouwen.

Leren lezen gebeurt woord per woord

Volgens de recentere leesontwikkelingstheorieën wordt de leesstrategie niet

bepaald door de fase waarin de lezer zich bevindt maar door het woord zelf. Een lezer doorloopt dus geen fasen maar woord voor woord wordt bepaald hoe een woord gelezen wordt.

Een voorbeeld van zo'n leesontwikkelingstheorie is de self-teaching hypothese (zie boven 'ingebouwde leraar') (3). Volgens deze theorie maken lezers van alle niveaus zowel gebruik van fonologisch decoderen als van meer automatische woordherkenningprocessen tijdens het lezen. Welke leesstrategie de lezer gebruikt, is dan afhankelijk van het woord dat hij tegenkomt en hoeveel orthografische kennis hij al opdeed over dit woord. Hoe vaker je een woord gelezen hebt, hoe sneller je het de volgende keer zal lezen.

Dit self-teaching mechanisme was een belangrijke stap in de theorievorming over leesontwikkeling. Recent werden nog twee belangrijke toevoegingen gedaan.

Van geschreven naar gesproken vorm en omgekeerd

Volgens de self-teaching theorie wordt een woord in een eerste stap fonologisch gedecodeerd. In een tweede stap wordt de verklanking van het woord gekoppeld aan de spelling van het woord. Deze associatie wordt opgeslagen in het geheugen. Het hele proces lijkt dus volledig bottom-up te werken: van geschreven letters naar verklankte woorden. Er lijkt enkel informatie doorgegeven te worden van geschreven vorm (orthografie) naar gesproken vorm (fonologie).

Uit onderzoek blijkt echter dat informatie ook in de andere richting doorstroomt: van gesproken vorm naar geschreven vorm. Gesproken woorden waarvan we de uitspraak op verschillende manieren kunnen spellen (bv. paard en paart) lezen we trager dan woorden die maar op één manier geschreven kunnen worden (4). Een verklaring voor dit effect is dat er ook informatie in de andere richting stroomt. De gesproken (fonologische) code die geactiveerd wordt wanneer we een woord lezen, stuurt feedback naar het geschreven (orthografische) niveau

Hoe vaker je een woord gelezen hebt, hoe sneller je het de volgende keer zal lezen.

zodat potentiële spellingsvormen voor die verklanking gaan concurreren en op die manier het lezen van het woord vertragen. Dit proces wordt in de literatuur ‘orthographic recoding’ genoemd. Naast deze vertraging biedt dit proces het voordeel dat we het geschreven woord aandachtiger zullen bekijken zodat we de correcte orthografische representatie kunnen opslagen.

Fonologische vaardigheden en fonologisch langetermijngeheugen zijn belangrijk

Volgens Ehri (5) moet de lezer voor het proces waarbij de koppeling gemaakt wordt tussen gesproken (fonologische) en geschreven (orthografische) informatie (orthografic mapping) niet enkel voldoende kennis hebben over de letter-klankkoppelingen, maar moet hij ook over voldoende fonologische vaardigheden beschikken (bijvoorbeeld het kunnen onderscheiden van verschillende klanken in een woord) en over een fonologisch langetermijngeheugen beschikken. We illustreren dit aan de hand van een voorbeeld.

Wanneer een beginnende lezer het geschreven woord ‘boom’ voor het eerst tegenkomt, bevindt de gesproken vorm van dit woord zich al in zijn langetermijngeheugen. Hij zal het woord letter voor

letter verklanken en deze klanken samenvoegen tot het volledig gesproken woord. Deze stappen zijn echter niet voldoende om zich het geschreven woord *vlot* te herinneren. Om de specifieke orthografische representatie van het woord ‘boom’ op te slaan in het langetermijngeheugen moet de volgorde van de geschreven letters verankerd worden aan iets dat zich al in het geheugen bevindt. De al opgedane kennis over letter-klankkoppelingen en de vaardigheid om de volgorde van klanken (fonemen) in een gesproken woord te onderscheiden en te analyseren, zullen hiervoor dienen.

De lezer moet het gesproken woord ‘boom’ dan ook kunnen opdelen in de verschillende klanken of fonemen /b/, /o/ en /m/. Kennis van de volgorde van deze fonemen wordt dan gekoppeld aan de volgorde van de geschreven letters (grafemen) van het woord en helpt zo om de volgorde van de letters te onthouden. De informatie moet dus niet enkel van het geschreven woord naar het fonologische geheugen stromen, maar ook van het fonologische geheugen naar het geschreven woord. De lezer moet dus over voldoende kennis van fonemen beschikken en over voldoende vaardigheden om fonemen in een gesproken woord te kunnen onderscheiden en analyseren.

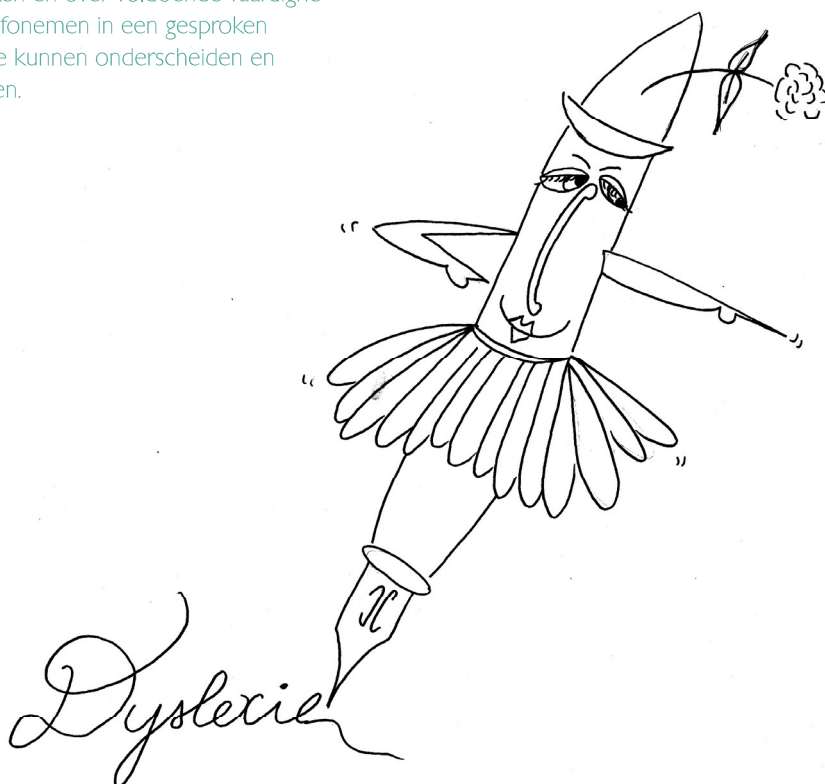
Twee belangrijke processen tijdens het lezen:

Orthographic mapping: het proces waarbij de precieze geschreven vorm van het woord gekoppeld wordt aan zijn precieze gesproken vorm. Naarmate er meer kennis beschikbaar is van de precieze volgorde van de fonemen zullen we de koppeling tussen de geschreven vorm (orthografie) en de gesproken vorm (fonologie) gemakkelijker opslaan in het geheugen.

Orthographic recoding: het proces waarbij automatisch feedback van de geactiveerde fonologische representatie (gesproken vorm) van het woord naar de orthografische representatie van het woord (geschreven vorm) gestuurd wordt. Dit proces treedt automatisch op nadat een geschreven woord verklankt wordt en zorgt er onder andere voor dat bij woorden die hetzelfde klinken (bv. wij en wei) de correcte spelling gekoppeld wordt aan zijn semantiek en verklanking.

Goed leesonderwijs zou vanaf het begin lees- en spellingoefeningen moeten combineren.

Kenmerken van een goede leesmethode: aandacht voor verschillende vaardigheden

Uit de besproken theorieën over leesontwikkeling kunnen we besluiten dat een lezer gebruik kan maken van verschillende leesstrategieën (2). Welke vaardigheden moeten we de beginnende lezer dan aanleren zodat hij soepel kan schakelen tussen de verschillende leesstrategieën naargelang het aangeboden woord?

1. Leer letter-klank koppelingen expliciet en systematisch aan

We moeten de associatie tussen de letter en zijn overeenkomstige klank zo sterk mogelijk maken zodat de aanbieder van de letter meteen de klank oproept en andersom. De ontwikkeling van leesvaardigheid blijkt immers samen te gaan met de automatisering van letter-klankverbindingen. Belangrijk bij het aanleren van deze vaardigheid is dat je gebruikmaakt van expliciete directe instructie en veelvuldige herhaling en toetsing.

2. Train fonologische vaardigheden intensief

Fonologische vaardigheden behelzen het vermogen om afzonderlijke fonemen in een gesproken woord te horen, te herkennen en te manipuleren. Deze vaardigheden kunnen zich op verschillende niveaus bevinden (zie kader) en moeten intensief getraind worden tot op het hoogste niveau. Uit recente studies blijkt immers dat hoe intensiever de training is en hoe geavanceerder de fonologische vaardigheden zijn die getraind worden, hoe groter de vooruitgang is in leesvaardigheid.

Deze resultaten kunnen we in verband brengen met theorieën over de processen die in de leesontwikkeling plaatsvinden (zie boven). Ze veronderstellen immers dat de lezer over geavanceerde fonologische vaardigheden beschikt om de precieze volgorde van de letters in een geschreven woord te kunnen koppelen of verankeren aan de volgorde van klanken (fonemen) in het gesproken woord. Hoe geavanceerder de fonologische vaardigheden van de lezer, hoe sneller hij de klanken (fonemen) kan oproepen uit zijn geheugen. We moeten fonologische vaardigheden dan ook niet enkel op een basisniveau trainen. Ook gevorderde fonologische vaardigheden moeten geautomatiseerd worden.

Oefeningen die je kan gebruiken om letter-klank koppelingen aan te leren

Fonemisch bewustzijn versterken

Expliciet leren opdelen van woorden in hun afzonderlijke fonemen (kleinste klank-eenheden) in combinatie met het aanleren van letters. Bijvoorbeeld het woord 'kat' leren opdelen in de fonemen /k/-/A/-/t/ maar tegelijk ook in de geschreven letters k, a, t.

Articulatorische informatie leren gebruiken

Articulatorische informatie (stand van mond, tong en lippen bij de uitspraak van klanken) van fonemen aanleren. Nadien woorden expliciet leren opdelen in letters, klanken en de bijhorende articulatorische informatie. Hiervoor kan je gebruikmaken van prentjes waarop de stand van mond, tong en lippen uitgebeeld worden. Deze prentjes kunnen dan gekoppeld worden aan de fonemen.

Motorische code koppelen aan letter-klank koppelingen

Woorden laten opschrijven en tegelijk letters laten uitspreken.

Klankeigenschappen van fonemen aanleren

Kinderen bewust maken van feit dat eenzelfde foneem verschillende klankrealisaties kan hebben. De /k/ in 'kies' klinkt bijvoorbeeld anders dan in 'koek'. Dit kan je stimuleren door bij het aanleren van een specifieke teken-klank koppeling deze letter meteen aan te bieden, in woordenlijstjes, in alle mogelijke woordposities en in alle combinaties van bekende letters.

Hoe kan je fonologische vaardigheden aanleren van basis tot gevorderd niveau?

Rijmen

Rijmidentificatie (vb. Rijmt 'kus' op 'mus'?)

Rijm fluency (vb. Geef zo veel mogelijk woorden die op 'kus' rijmen)

Foneemidentificatie

Beginfoneemidentificatie (vb. Welke woorden beginnen met dezelfde klank: mol, rat, mes?)

Beginfoneem fluency (vb. Geef een woord dat met dezelfde klank begint als 'bos')

Eindfoneemidentificatie (vb. Welke woorden klinken aan het einde hetzelfde: boom, doos, raam?)

Eindfoneem fluency (vb. Geef een woord dat aan het einde hetzelfde klinkt als 'roos')

Foneemsynthese (klanken samenvoegen tot woord, vb. /ooo-rrr/ wordt 'oor')

Foneemanalyse (woord in klanken opdelen, vb. uit welke klanken bestaat het woord 'uur'?)

Foneemdeletie

Beginfoneemdeletie (vb. Wat is 'droom' zonder de 'd'?)

Eindfoneemdeletie (vb. Wat is 'kart' zonder de 't'?)

Middenfoneemdeletie (vb. Wat is 'kreef' zonder de 'r'?)

Foneemtoevoeging

Beginfoneem toevoegen (vb. Wat is 'rots' als we vooraan een 't' toevoegen?)

Eindfoneem toevoegen (vb. Wat is 'trot' als we achteraan een 's' toevoegen?)

Foneemsubstitutie

Beginfoneemsubstitutie (vb. Wat wordt 'mus' als we de 'm' vervangen door een 'k'?)

Eindfoneemsubstitutie (vb. Wat wordt 'man' als we de 'n' vervangen door een 'p'?)

Middenfoneemsubstitutie (vb. Wat wordt 'mus' als we de 'u' vervangen door een 'o'?)

Spoonerisms

Beginfonemen van twee woorden verwisselen (vb. 'lieve kus' wordt 'kieve lus')

Beginmedeklinkerclusters van twee woorden verwisselen (vb. 'groene plant' wordt 'ploene grant')

3. Zet in op de opslag in het geheugen van orthografische representatie van woorden

Goed leesonderwijs moet ook inzetten op een betere opslag van woordspecifieke orthografische representaties in het langetermijngeheugen. Dit gebeurt best op woordniveau. Het inoefenen van letterclusters (vb. 'oos', 'ba') heeft niet zo veel zin omdat de associatie tussen betekenisloze letter- en klankgroepen moeilijk te onthouden is.

Op basis van de leesontwikkelingstheorieën zal de kunst erin bestaan om woordensets samen te stellen die de opslag van orthografische kennis over volledige woorden bevorderen maar tegelijk ook interactieve leerprocessen op gang brengen. Het leessysteem wordt immers geconfronteerd met twee conflicterende eisen: aan de ene kant moet gezorgd worden voor een snelle en betrouwbare woordherkenning van al vaker gelezen woorden, aan de andere kant moeten er steeds nieuwe woorden gelezen kunnen worden. Dit kan door woordenlijsten aan te bieden met hoogfrequente woorden (d.w.z. woorden die in de Nederlandse taal frequent voorkomen). Die woorden moeten ook

voldoende overlap vertonen op grafeem-foneemniveau en op subwoordniveau (vb. lettergrepen) zodat het kind nieuwe woorden kan lezen op basis van de reeds opgeslagen woordensets. Dit soort lees oefeningen heeft als doel het opslaan van volledige woorden in het geheugen. Hoe meer woorden al opgeslagen werden in het geheugen, hoe vlotter het lezen zal verlopen. Zowel bij beginnende lezers als bij zwakke lezers is het aanbieden van dit soort oefeningen op woordniveau belangrijk om vlotter te leren lezen.

De beste aanpak is dat op basis van al aangeleerde letters (grafemen) telkens een lijst van hoogfrequente woorden opgesteld wordt. Die hoogfrequente woorden kan de leerling vervolgens in steeds wisselende volgordes inoefenen tot hij elk woord vlot en zonder spellen kan lezen. Vervolgens krijgt de lezer een nieuwe woordenlijst aangeboden waarvan de woorden opgebouwd zijn uit de vertrouwde grafeem-foneemkoppelingen en subwoordeenheden uit de vorige woordenlijst (zie onderstaand voorbeeld). Dit principe werd in de meest recente versie van de leesmethode Veilig Leren Lezen overgenomen en toegepast.

Voorbeeld van een woordenset (overgenomen uit Van den Broeck, 2004) (6)

1. Hoogfrequente woordenlijst om te oefenen tot de leerling de woorden vlot leest

zes	min	daar	been	hiel	keek	toon
pet	haan	ziek	mier	maat	mus	buil
vis	lees	riet	tien	rug	zoo	ruik

2. Nieuwe woordenlijst die overlap heeft met woordenlijst 1. op grafeem-foneemniveau en subwoordniveau

zet	vin	haar	leen
ziet	hier	maan	beek
mug	zien	zoon	buik

4. Oefen met het lezen van zinnen

Naast het oefenen met woordenlijsten is het belangrijk om meteen ook te oefenen met het lezen van zinnen en korte verhalen die opgebouwd zijn uit de geleerde woorden. Uit onderzoek blijkt immers dat naast het oefenen op woordniveau ook het oefenen in zinscontext bijdraagt aan een vlotte leesvaardigheid.

5. Combineer lees- en spellingsoefeningen

Onderzoek toont aan dat nieuwe woordspecifieke kennis beter opgeslagen wordt in het langetermijngeheugen wanneer men een nieuw gelezen woord meteen ook leert spellen (schrijven). Het spellen van woorden vergt immers meer aandacht voor de specifieke schrijfwijze van het woord. De leerling is verplicht om elke letter aandachtig te verwerken, terwijl bij lezen herkenning volstaat. Goed leesonderwijs zou dan ook vanaf het begin lees- en spellingsoefeningen moeten combineren.

Preventie bij kleuters

Ook op kleuterniveau kunnen we preventief, voor de start van het leesonderwijs, aan de slag gaan om latere leesproblemen te voorkomen. Algemene maatregelen zoals het aanbieden van een taalrijke omgeving thuis en op school (voorlezen, spelen met taal en woorden,

Naast het oefenen met woordenlijsten is het belangrijk om meteen ook te oefenen met het lezen van zinnen en korte verhalen.

liedjes aanleren ...) kunnen een gunstige invloed hebben op de taal- en leesontwikkeling van het kind, maar zijn niet specifiek genoeg om in te zetten als preventieve maatregel.

Bij alle kleuters preventief interveniëren heeft weinig zin om twee redenen. Ten eerste zal wanneer we bijvoorbeeld 100 'gewone' kleuters selecteren slechts 5 tot 10 van hen uitgroeien tot een zwakke lezer (of dyslectische lezer) in de lagere school. Ten tweede zullen de latere vlotte lezers op deze manier al vroeger voorsprong nemen op de latere zwakke lezers waardoor de kloof tussen beide groepen alleen maar groter wordt.

Aangezien we bij kleuters de leesvaardigheid nog niet rechte lijnen kunnen nagaan, moeten we beroep doen op risicofactoren. Dit zijn factoren waarvan we uit wetenschappelijk onderzoek weten dat ze het risico op het ontwikkelen van een zwakke leesvaardigheid (of dyslexie) vergroten. Deze factoren moeten dus al aanwezig zijn en gemeten kunnen worden voor de leesontwikkeling van start gaat.

Uit erfelijkheidsonderzoek blijkt dat dyslexie in bepaalde families vaker voorkomt. Van de kinderen met een ouder met dyslexie heeft ongeveer een derde zelf ook dyslexie. Een eerste risicofactor is dan ook de aanwezigheid van minstens een ouder met dyslexie.

Uit onderzoek blijken de volgende drie vaardigheden de belangrijkste indicatoren te zijn van vroege geletterdheid:

- 1) het aantal letters dat een kleuter reeds kent;
- 2) hoe snel een kleuter een lijst met kleuren of plaatjes kan benoemen;
- 3) hoe goed een kleuter klanken (fonemen) in een woord kan herkennen en manipuleren (fonologische vaardigheden).

Het selecteren van risicokleuters om preventief de latere leesvaardigheid te beïnvloeden, gebeurt dan ook best op basis van een evaluatie van deze drie vaardigheden en eventueel de aanwezigheid van een dyslectische ouder.

De vaardigheden die we preventief kunnen trainen, zijn een selectie van de vaardigheden die aangeleerd worden in goed leesonderwijs.

- Letter-klankkoppelingen kunnen we al expliciet aanleren en automatiseren op kleuterleeftijd. Deze vaardigheid moet getraind worden tot het aanbieden van de geschreven letter de verklanking ervan meteen oproept en omgekeerd.
- Ook fonologische vaardigheden kunnen we op kleuterniveau al trainen (zie kader 'fonologische vaardigheden aanleren van basis tot gevorderd niveau').

Conclusie

In dit artikel hebben we de belangrijkste factoren besproken die bijdragen aan de leesontwikkeling van een kind. Zowel op kleuterniveau, voor de start van het leesonderwijs, als tijdens het leesontwikkelingsproces kunnen vaardigheden getraind worden ter preventie van leesproblemen. Deze factoren zouden de basis moeten vormen voor het aanbieden van een goede leesmethode in het onderwijs.

We moeten fonologische vaardigheden intensief trainen tot op het hoogste niveau.

Referenties

- (1) van Bergen, E. (2016). *Familiair en erfelijkheidsonderzoek naar dyslexie*. In Van den Broeck W. (Ed.), *Handboek Dyslexieonderzoek. Wetenschappelijke inzichten in diagnostiek, oorzaken, preventie en behandeling van dyslexie*. Leuven, Acco, 37-53.
- (2) Van den Broeck, W. & Geudens, A. (2016). *De rol van alfabetische en woordspecifieke kennis in didactiek en interventie van technisch lezen*. In Van den Broeck W. (Ed.), *Handboek Dyslexieonderzoek. Wetenschappelijke inzichten in diagnostiek, oorzaken, preventie en behandeling van dyslexie*. Leuven, Acco, 37-53.
- (3) Share, D.L. (1995). Phonological recoding and self-teaching: Sine qua non of reading acquisition. *Cognition*, 55, 151-218.
- (4) McKague, M., Davis, C., Pratt, C., & Johnston, M.B. (2008). The role of feedback from phonology to orthography in orthographic learning: An extension of item-based accounts. *Journal of Research in Reading*, 31(1), 55-76.
- (5) Ehri, L.C. (2014). Orthographic Mapping in the acquisition of sight word reading, spelling memory, and vocabulary learning. *Scientific Studies of Reading*, 18(1), 5-21.
- (6) Van den Broeck, W. (2004). *Technisch lezen: De centrale rol van woordherkenning in de schriftelijke taalontwikkeling*. In F. Daems, K. Van den Branden, & L. Verschaffel (Red.), *Taal verwerven op school. Taal didactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair*. Leuven, Acco, 131-153.